НОЯБРЬ 2 1939 во № 153 (2016)
ДОНЫС 10 ур.

СТАВ СТРАНАЯССА ПРОЛЕТАРИЙЯС, ÖТУВТЧÖЙ

КОМИ КОМСОМОЛЕЦ

ГАЗЕТ ЛЭДЗÖНЫ ВЛКСМ КОМИ ОБКОМ ДА СЫКТЫВКАРСА ГОРКОМ

СССР-са Первой созыва Верховнöй Сöветлöн внеочереднöй Витöд Сессия

СÖВЕТСКÖЙ СОЮЗЛÖН ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКА ЙЫЛЫСЬ

СССР-са Верховнöй Сöвет заседание вылын 1939 вося октябрь 31 лунö СССР Народнöй Комиссаръяс Сöветса Председатель да Иностраннöй Делöяс кузя Народнöй Комиссар В. М. МОЛОТОВ ёртлöн доклад

Депутат ёртъяс! Бöръя кык тöлысь чöжöн международнöй обстановкаын лоисны важнöй вежсьöмъяс. Тайö относитчö, медводз, Европаын положениелы, но сiдзжö и странаяслы, кодъяс находитчöны ылын Европа пределъяс сайын. Такöд йитöдын колö индыны куим основнöй обстоятельство вылö, кодъяс имеитöны решающöй тöдчанлун.

Öти-кö, колö индыны вежсьöмъяс вылö, кодъяс лоисны Сöветскöй Союз да Германия костын отношениеясын. Август 23 лунö ненападение йылысь советско-германскöй договор заключитöм кадсянь вöлi пуктöма пом ненормальнöй отношениеяслы, кодъяс вöлiны уна во чöж Сöветскöй Союз да Германия костын. Враждалы смена вылö, кодi вöлi быд ногöн öзтыссьö торъя европейскöй державаяс боксянь, лоис сближение да СССР да Германия костын дружественнöй отношениеяс лöсьöдöм. Тайöс выль, бур отношениеяссö водзö бурмöдöм аддзис ассьыс выражениесö дружба да граница йылысь СССР да Германия костын германо-сöветскöй договорын, кодöс кырымалöма сентябрь 28 лунö Москваын. Сöветскöй Союз да Германия костын, Европаса кык медся гырысь государствояс костын, отношениеясын крутöй поворот лоöм, эз вермы не тöдчыны став международнöй положение вылын. Та дырйи событиеяс дзоньнас подтвердитiсны советско-германскöй сближениелысь политическöй тöдчанлунлысь сiйö оценкасö, кодöс вöлi сетöма Верховнöй Сöветлöн колян сессия вылын.

Мöд-кö, колö индыны сэтшöм факт вылö, кыдз Польшалöн военнöй разгром да польскöй государстволöн распад. Польшаса правящöй кругъяс эз этша кичитчыны асланыс государстволöн „прочностьöн“ да асланыс армиялöн „мощьöн“. Öднакö, лоис тырманаöн Польша кузя дженьыдик кучкöм первой германскöй армия, а бöрас сэсся—Краснöй Армия боксянь, медым немтор эз коль тайö Версальскöй договорлöн уродливöй детищеысь, кодi олiс непольскöй национальностьяс нартитöм щöт весьтö. Германия да СССР костын беспринципнöй лавированиелöн да игралöн „традиционнöй политика“ окажитчис несостоятельнöйöн да дзоньнас обанкротитчис.

Коймöд-кö, колö признайтны, мый Европаын ыджыд войналöн öзйöм пыртiс коренной вежсьöмъяс став международнöй обстановкаö. Тайö войнаыс заводитчис Германия да Польша костын да пöрис Германиякöд—öти боксянь, Англиякöд да Франциякöд—мöд боксянь войнаö. Германия да Польша костын война помасис öдйö, польскöй руководительяслöн полнöй банкротство вöсна. Польшалы, кыдзи тöдса, эз отсавны ни английскöй, ни французскöй гарантияяс. Öнöдз на, собственнö, сiдзи и абу тöдса, кутшöмöсь тайö вöлiны „гарантияяс“. (**Общöй серам**). Германия да англо-французскöй блок костын заводитчöм война находитчö сöмын на аслас первой стадияын да настоящöя эз нöшта паськав. Сiйöн не этшаджык, гöгöрвоана, мый татшöм войнаыс должен вöлi пыртны коренной вежсьöмъяс Европаса положениеö, да и не сöмын Европаö.

Международнöй обстановкаын тайö важнöй вежсьöмъясыскöд йитöдын, торъя важ формулаяс, кодъясöн ми пользуйтчим нöшта неважöн,—и кодъяс дiнö унаöн сiдз привыкнитiсны—явнöя устарейтiсны да öнi неприменимöйöсь. Колö сетны аслыд таын отчет, медым Европаын сложитчöм выль политическöй положение донъялöмын избегнитны грубöй öшыбкаясысь.

Тöдса, например, мый бöръя некымын тöлысь чöжöн сэтшöм понятиеяс, кыдз „агрессия“, „агрессор“ получитiсны выль конкретнöй содержание, босьтiсны выль смысл. Абу сьöкыд догадайтчыны, мый öнi ми ог вермö пользуйтчыны тайö понятиеяснас сiйö жö смыслын, кыдзи, шуам, куим—нёль тöлысь сайын. Öнi сёрнитны кö Европаса гырысь державаяс йылысь, Германия находитчö государство положениеын, кодi кöсйö война öдйöнджыка помалöм да мир, а Англия да Франция, тöрыт нöшта агрессиялы паныд ратуйтысьяс, суалöны война водзö нуöдöм вöсна да мир заключитöмлы паныд. Рольяс, кыдзи аддзанныд, вежласьöны.

Английскöй да французскöй правительствояслöн оправдайтны ассьыныс тайö выльпозициясö Польшалы сетöм обязательствоясöн, попыткаяс гöгöрвоана, явнö не сотоятельнöйöсь. Важ Польша восстановитöм йылысь, кыдзи быдöнлы гöгöрвоана, оз вермы лоны и сёрни. Сы вöсна бессмысленнöйöн являйтчö öнiя война нуöдöм важ польскöй государствовосстановитöм флаг улын. Но, тайöс гöгöрвоöмöн, Англияса да Францияса правительствояс оз кöсйыны война дугöдöм да мир восстановитöм, а корсьöны выль оправдание Германиялы паныд война водзö нуöдöм вылö.

Бöръя кадö Англияса да Францияса правящöй кругъяс зiльöны петкöдлыны асьныс гитлеризмлы паныд народъяслöн демократическöй правояс вöсна борецъясöн, сэк жö английскöй правительство объявитiс, мый сылы быттьöкö Германиялы паныд войналöн цельнас являйтчö, не уна ни не этша, кыдзи „гитлеризм бырöдöм“. Артмö сiдзи, мый английскöй, а накöд тшöтш и войналöн французскöй сторонникъяс Германиялы паныд война явитiсны мыйкö „идеологическöй война“ сямаöс, кодi тöд вылö ускöдö важся религиознöй войнаяс. Збыльысь, аслас кадö еретикъяслы да иноверецъяслы паныд религиознöй войнаяс вöлiны модаын. Найö, кыдзи тöдса, вайöдлiсны народнöй массаясöс сьöкыд последствиеясö, хозяйственнöй рöзöритчöмö, народъяслöн культурнöй одичаниеö. Нинöм мöдсö сiйö войнаясыс эз и вермыны сетны. Но сiйö войнаясыс вöлiны средневековье кадö. Не средневековьелöн ли сiйö кадъясас, религиознöй войналöн, суевериеяслöн да культурнöй одичаниелöн кадъясö кыскыны выльысь миянöс Англияса да Францияса господствуйтысь классъяс? Но векжö, „идеологическöй“ флаг улын öнi войнасö заводитöма нöшта ыджыдджык масштабöс да нöшта ыджыдджык опасностьясöс Европаса да став мирса народъяслы. Но татшöм сяма войнаыс оз имеит аслыс некутшöм оправдание. Гитлеризмлысь идеология, кыдзи и быдсяма мукöд идеологическöй система, позьö признавайтны либö отрицайтны, сiйö—политическöй взглядъяслöн делö. Но любöй морт гöгöрвоас, мый идеология оз позь бырöдны вынöн, оз позь помавны сыкöд войнаöн. Та вöсна не сöмын бессмысленнö, но и преступнö нуöдны сэтшöм война, кыдзи „гитлеризм бырöдöм“ вöсна война, кодi вевттьыссьö „демократия“ вöсна тышлöн фальшивöй флагöн. Збыль, некыдзи оз позь шуны демократия вöсна тышын сэтшöм действиеяс, кыдзи Францияын коммунистическöй партия тупкöм, французскöй парламентса коммунистическöй депутатъясöс арестуйтöмъяс либö Англияын политическöй свободаяс урезывайтöм, Индияын дугдывлытöм национальнöй гнет да с. в.

Абу-öмöй ясно, мый Европаын öнiя войналöн цельыс абу сыын, мый йылысь сёрнитчöны официальнöй выступлениеясын Францияын да Англияын кывсысьяслöн паськыд кругъяслы, мöдногöн кö не демократия вöсна тышын, а мыйын кö мöдын, мый йылысь оз сёрнитны восьсöн тайö господаыс.

Германиялы паныд англо-французскöй войналöн збыль помкаыс не сыын, мый Англия да Франция клянитчисны быттьöкö восстановитны важ Польша и, дерт, не сыын, мый найö решитiсны быттьöкö босьтны ас выланыс демократия вöсна тышлысь мог. Англияса да Францияса правящöй кругъяслöн эм, дерт, Германиялы паныд война вылö мукöд ёнджыка действительнöй мотивъяс. Сiйö мотивъясыс относитчöны не кутшöмкö идеология юкöнö, а найö сугубö материальнöй интересъяслöн сфера дiнö, кыдзи вынйöра колониальнöй державаяслöн.

Британскöй империя, кодлöн населениеыс 47 миллион, владейтö колонияясöн 480 миллион морт населениеöн. Францияса колониальнöй империя, населениеыс кодлöн оз вевтырт 42 миллион, французскöй колонияясын шымыртö 70 миллион олысьöс. Тайö колонияяснас владейтöм, кодъяс сетöны позянлун эксплоатируйтны уна сё миллион йöзöс, являйтчö подулöн Англия да Франция мировöй господстволöн. Тайö колониальнöй владениеяс вылö германскöй притязаниеяс водзын полöм—со мыйын подоплекаыс Англияса да Францияса öнiя войналöн Германиялы паныд, кодi серьёзнöя ёнмис бöръя кадö Версальскöй договор развалитчöм результатын. Мировöй господство воштöм вöсна полöмъяс диктуйтöны Англияса да Францияса правящöй кругъяслы политика Германиялы паныд война öзтöмöс.

(Водзö видзöд 2 листб.)

СССР-са Верховнӧй Сӧвет заседание вылын 1939 вося октябрь 31 лунӧ СССР Народнӧй Комиссаръяс Сӧветса Председатель да Иностраннӧй Делӧяс кузя Народнӧй Комиссар В. М. МОЛОТОВ ёрт докладлӧн продолжение

Татшӧм ногӧн, тайӧ войналӧн империалистическӧй характерыс тыдалана быдӧнлы, кодi кӧсйӧ аддзыны делӧяслысь збыль положениесӧ, кодi оз тупкы синъяссӧ фактъяс вылӧ.

Ставыс татысь тыдалӧ, кодлы колӧ тайӧ войнаыс, кодi нуӧдсӧ мировӧй господство вӧсна. Дерт, не рабочӧй классы. Татшӧм войнаыд оз вай рабочӧй классылы нинӧм, кровавӧй жертваяс да бедствиеяс кындзи.

Та бӧрын, судитӧй асьныд: вежсис али эз вежсьы бӧръя кадӧ содержаниеыс сэтшӧм понятиеыслӧн, кыдзи „агрессия", „агрессор"? Абу сьӧкыд аддзыны, мый тайӧ кывъяссӧ важ смыслын употребляйтӧм, мӧдногӧн-кӧ, кыдзи сійӧ вӧлі Сӧветскӧй Союз да Германия костын политическӧй отношениеясын бӧръя решительнӧй поворотӧдз да Европаын ыджыд империалистическӧй война заводитчытӧдз,— вермас чужтыны юръясын сӧмын путаница да неизбежнӧ кутас тойлавны ошыбочнӧй выводъяс. Медым сійӧ эз ло, ми не долженӧсь лэдзны некритическӧй отношение сійӧ важ понятиеяс дінӧ, кодъяс абу применимӧйӧсь выль международнӧй обстановкаын.

Тадзи сложитчис международнӧй обстановкаыс бӧръя кадӧ.

Вуджам вежсьӧмъясӧ, кодъяс лоины самӧй Сӧветскӧй Союзлӧн внешней положениеын. Тані лоины не ичӧт вежсьӧмъяс, но, сёрнитны кӧ главнӧй йывсьысь, то оз позь не признайтны татшӧм тор: ассьыным мирнӧй внешней политика олӧмӧ последовательнӧя нуӧдӧм вӧсна, миянлы удайтчис тӧдчымӧн ёнмӧдны ассьыным позицияяс да Сӧветскӧй Союзлысь международнӧй вессӧ. **(Дыр нюжалан аплодисментъяс).**

Германиякӧд миян отношениеяс, кыдзи ме висьталі нин, бурмисны вужвыйӧныс. Тані делӧыс развивайтчис дружественнӧй отношениеяс ёнмӧдан визь кузя, практическӧй сотрудничество развивайтан да Германиясӧс мирӧ сійӧ зільӧмъясын политическӧя поддерживайтан визь кузя. Сӧветскӧй Союз да Германия костын ненападение йылысь заключитӧм договор обязывайтліс миянӧс нейтралитетӧ Германиялӧн войнаын участвуйтан случайын. Ми последовательнӧя нуӧдім тайӧ линиясӧ, кодлы ньӧти оз противоречит вӧвлӧм польскӧй территория вылӧ миян войскалӧн пырӧм, кодi заводитчис сентябрь 17 лунӧ. Тырмана уськӧдны тӧд вылӧ, мый сэки жӧ, сентябрь 17 лунӧ, Сӧветскӧй правительство мӧдӧдіс став государствояслы, кодъяскӧд сійӧ имеитӧ дипломатическӧй отношениеяс, специальнӧй нота заявлениеӧн сы йылысь, мый СССР и водзӧ кутас нуӧдны нейтралитетлысь политика накӧд отношениеясын. Кыдзи тӧдса, миян войска Польша территория вылӧ пырисны сы бӧрын, кыдзи польскӧй государство киссис да фактически дугдіс существуйтны. Кольччыны нейтральнӧйясӧн татшӧм фактъяс дінӧ ми, дерт, эг вермӧ, сы вӧсна, мый сійӧ событиеяс результатын миян водзӧ сувтісны миян государство безопасностьлӧн ёсь вопросъяс. Сэк жӧ Сӧветскӧй правительство эз вермы не лыддысьны исключительнӧй положениеыскӧд, кодi лоис Западнӧй Украинаса да Западнӧй Белоруссияса братскӧй населениелы, кодi развалитчӧм Польшаын окажитчис судьбалӧн произвол вылӧ шыбытӧмӧн.

Последующӧй событиеяс тырвыйӧ подтвердитісны, мый выль советско-германскӧй отношениеяс стрӧитӧма взаимнӧй интересъяслӧн зумыд подув вылын. Вӧвлӧм польскӧй государствоса территория вылӧ Краснӧй Армияса частьясӧн пырӧм бӧрын кыптісны серьёзнӧй вопросъяс СССР-са да Германияса государственнӧй границаяс разграничитӧмлӧн. Тайӧ вопросъясӧ вӧлі ӧдйӧ урегулируйтӧма взаимнӧй согласие серти. СССР да Германия костын дружба да граница йылысь германо-советскӧй договор, кодӧс заключитӧма сентябрь помын, закрепитіс миянлысь отношениеяс Германскӧй государствокӧд.

Германиялӧн мукӧд западно-европейскӧй буржуазнӧй государствояскӧд отношениеясыс бӧръя кык дас во чӧжӧн определяйтсисны, медводз, Германиялӧн стремлениеӧн жугӧдны туйӧ Версальскӧй договорлысь, кодлӧн творецъяснас вӧліны Англия да Франция Америкаса Соединеннӧй Штатъяслӧн активнӧй участие дырйи. Тайӧ, медбӧрын, и вайӧдіс Европаын ӧнія войнаӧ.

Сӧветскӧй Союзлӧн Германиякӧд отношениеясыс стрӧитчисны мӧд подув вылын, кодi оз имеит нинӧм ӧбщӧйсӧ послевоеннӧй версальскӧй система увековечитан интересъяскӧд. Ми пыр вӧлім сэтшӧм мнениеаӧсь, мый ён Германия являйтчӧ колана условиеӧн Европаын прочнӧй мирлӧн. Вӧлі эськӧ тешкодь чайтны, мый Германиясӧ позьӧ „пӧртӧ петкӧдны стройысь" да шыбытны щӧт вылысь. Державаяс, кодъяс новлӧдлӧны тайӧ глупӧй да опаснӧй мӧвпсӧ, оз учитывайтны Версальысь печальнӧй опытсӧ, оз сетны аслыныс отчет Германиялӧн быдмӧм мощьын да оз гӧгӧрвоны сійӧс, мый зільӧм повторитны Версаль ӧнія международнӧй обстановка дырйи, кодi вужвыйӧныс торъялӧ 1914 вося обстановкаысь,—вермас помасьны налы крахӧн.

Ми неуклоннӧ зілим Германиякӧд отношениеяс бурмӧдӧмӧ да став мераӧн чолӧмалім татшӧм сяма стремлениеяссӧ самӧй Германияын. Ӧні германскӧй государствокӧд миян отношениеяс стрӧитӧма дружественнӧй отношениеяс подув вылын, мирӧ Германиялысь стремлениеяс поддерживайтны дасьлунын да, сыкӧд тшӧтш, кыкнан государствоыслӧн взаимнӧй выгода вылӧ советско-германскӧй хозяйственнӧй отношениеяс развитиелы став мераясӧн содействуйтны кӧсйӧмӧн. Колӧ специальнӧ пасйыны, мый советско-германскӧй отношениеясын лоӧм вежсьӧмъяс политическӧй юкӧнын лӧсьӧдісны благоприятнӧй предпосылкаяс советско-германскӧй хозяйственнӧй отношениеяс раввивайтӧм вылӧ. Москваын германскӧй делегациялӧн бӧръя хозяйственнӧй сёрнитчӧмъяс да ӧнія кадӧ Германияын советскӧй хозяйственнӧй делегациялӧн мунысь сёрнитчӧмъяс подготовляйтӧны паськыд база Сӧветскӧй Союз да Германия костын товарооборот развивайтӧм вылӧ.

Ӧні разрешитӧй сувтлыны событиеяс вылын, кодъяс непосредственнӧ йитсьӧмаӧсь миян войскаӧн вӧвлӧм польскӧй государство территория вылӧ пырӧмкӧд. Менам абу коланлун описывайтны сійӧ событиеяслысь мунӧм. Став та йылысь подробнӧ висьтавсис миян печатьын и Ті, депутат ёртъяс, бура тӧдсаӧсь фактическӧй сторонаыскӧд. Висьтала сӧмын медся существеннӧй йывсьыс.

Нинӧм доказывайтны, мый польскӧй государстволӧн полнӧй распад кадӧ, миян правительство обязан вӧлі нюжӧдны отсӧглысь ки **Западнӧй Украинаса** да **Западнӧй Белоруссияса** территория вылын олысь вокъяслы—украинецъяслы да вокъяслы—белоруссъяслы. Сійӧ сідзи и поступитіс. **(Бурнӧй, дыр нюжалан аплодисментъяс. Ставӧн сувтӧны да вӧчӧны овация).** Краснӧй Армия пырис сійӧ районъясас украинскӧй да белорусскӧй население всеобщӧй сочувствие дырйи, кодi встречайтіс миянлысь войскаӧс, кыдзи панскӧй гнёт улысь, польскӧй помещикъяслӧн да капиталистъяслӧн гнёт улысь ассьыс освободительясӧс.

Тайӧ районъястіс Краснӧй Армияӧн боевӧя мунігӧн миян воинскӧй частьяслӧн вӧліны местаясӧн серьёзнӧй стычкаяс польскӧй частьяскӧд, а, сідз кӧ, вӧліны и жертваяс. Кутшӧмӧсь вӧліны тайӧ жертваясыс, тыдалӧ со мыйысь. Белорусскӧй фронт вылын Краснӧй Армияса частьясын, начальствующӧй да рядовӧй состав лыддьӧмӧн, ми имеитім виӧмъясӧс—246 да раненнӧйясӧс—503, а ставсӧ—749. Украинскӧй фронт вылын ми имеитім виӧмъясӧс начальствующӧй да рядовӧй составысь—491 да раненнӧйясӧс—1.359, а ставсӧ 1.850. Сідз кӧ, ӧбщӧй лыдыс жертваяслӧн, кодъяс лоины Краснӧй Армиялӧн Западнӧй Украина да Западнӧй Белоруссия территория вылын, составляйтӧ: виӧмъяс—737, раненнӧйяс—1862, мӧдногӧн кӧ ставыс 2.599 морт. Мый инмӧ Польшаын миян боевӧй трофейяс, то найӧ состав ляйтӧны 900 сайӧ орудие, 10 сюрс сайӧ пулемёт, 300 сюрс сайӧ винтовка, 150 миллионысь унджык винтовочнӧй патрон, 1 миллион гӧгӧр артиллерийскӧй снаряд, 300 самолётӧдз да с. в.

СССР дінӧ вуджӧм территория аслас размеръяс серти равнӧй ыджыд европейскӧй государство территорияыслы. Сідз, Западнӧй Белоруссиялӧн территория воӧ 108 сюрс квадратнӧй километр, 4 миллион 800 сюрс морт населениеӧн. Западнӧй Украиналӧн территория составляйтӧ 88 сюрс квадратнӧй километр, 8 миллион морт населениеӧн. Татшӧм ногӧн, миянлы вуджӧм Западнӧй Украиналӧн территория тшӧтш Западнӧй Белоруссияса территориякӧд составляйтӧ 196 сюрс квадратнӧй километр, а сылӧн населениеӧн—13 миллион гӧгӧр морт, кодъяс пӧвсысь украинецъяс—7 миллионысь унджык, белоруссъяс—3 миллионысь унджык, полякъяс—1 миллионысь унджык, еврейяс—1 миллионысь унджык. Тайӧ событиеяслысь политическӧй тӧдчанлунсӧ сьӧкыд переоценитны. Западнӧй Украинасянь да Западнӧй Белоруссиясянь став юӧръясыс висьталӧны сы йылысь, мый населениеыс зэв ыджыд восторгӧн встречайтіс панскӧй гнёт улысь асьсӧ мездӧм да пӧся чолӧмаліс сӧветскӧй властьлысь выль великӧй победа. **(Дыр нюжалан аплодисментъяслӧн взрыв).** Западнӧй Украинаса да Западнӧй Белоруссияса Народнӧй Собраниеясӧ бӧръя лунъясӧ мунӧм бӧрйысьӧмъяс, кодъясӧс тані медводдзысь вӧлі котыртӧма всеобщӧй, прямӧй да равнӧй избирательнӧй право подув вылын, гусьӧн гӧлосуйтӧмӧн, петкӧдлісны, мый, этша пыдди, тайӧ областьяса населениелӧн ӧкмыс дасӧд юкӧныс вӧліны нин важӧн дасьӧсь Сӧветскӧй Союзкӧд ӧтувтчӧм вылӧ. Львовын да Белостокын Народнӧй Собраниеяслӧн ӧні миянлы ставнымлы нин тӧдса решениеясыс, висьталӧны народнӧй избранникъяслысь став политическӧй вопросъясын тыр единодушие йылысь.

Вуджам Прибалтийскӧй странаяскӧд миян отношениеясӧ. Кыдзи тӧдса, и тані лоины существеннӧй вежсьӧмъяс.

Сӧветскӧй Союзлӧн **Эстониякӧд, Латвиякӧд да Литвакӧд** отношениеяс подулын куйлӧны соответствующӧй мирнӧй договоръяс, кодъясӧс заключитӧма 1920 воын. Тайӧ договоръяс сертиыс Эстония, Латвия да Литва получитісны самостоятельнӧй государственнӧй существуйтӧм, сэк жӧ став кольӧм кадас Сӧветскӧй Союз неизменнӧя нуӧдіс тайӧ выльысь лӧсьӧдӧм, посни государствояс отношениеын дружественнӧй политика. Таын аддзис ассьыс выражение сӧветскӧй властьлӧн политика царскӧй Россия политикаысь вужвыйӧн торъялӧм, кодi зверскӧя угнетайтліс посни народъясӧс, эз сетлы налы кӧть кутшӧм кӧ позянлун самостоятельнӧй национальнӧ - государственнӧй развитие вылӧ да кодi кольліс налы не этша тягостнӧй казьтылӧмъяс. Колӧ признайтны, мый советско-эстонскӧй, советско-латвийскӧй да советско-литовскӧй дружественнӧй отношениеяс развитиелӧн кольӧм кык дас воясся опыт лӧсьӧдіс благоприятнӧй предпосылкаяс СССР-лысь Прибалтийскӧй соседъяскӧд политическӧй да став мукӧд отношениеяс водзӧ ёнмӧдӧмлы. Тайӧс петкӧдлісны и бӧръя дипломатическӧй сёрнитчӧмъяс Эстонияса, Латвияса да Литваса представительяскӧд, и сійӧ договоръясыс, кодъясӧс вӧлі кырымалӧма Москваын, тайӧ сёрнитчӧмъяс результатын.

Ті тӧданныд, мый Сӧветскӧй Союз заключитіс Эстониякӧд, Латвиякӧд да Литвакӧд взаимопомощь йылысь сэтшӧм пактъяс, кодъяс имеитӧны зэв ыджыд политическӧй тӧдчанлун. Тайӧ пактъяслӧн принципиальнӧй подулыс ӧткодь. Найӧс подулалӧма ӧтар боксянь Сӧветскӧй Союз да, мӧдар боксянь—Эстония, Латвия да Литва костын взаимопомощь вылын, на пӧвсысь кодкӧ вылӧ уськӧдчӧм случайын и ӧта-мӧдлы военнӧй отсӧг включитӧмӧн. Тайӧ странаяслӧн особӧй географическӧй положение вӧсна, кодъяс являйтчӧны СССР дінӧ аслыс сяма подступъясӧн, торйӧн нин Балтийскӧй море вывсянь, тайӧ пактъясыс сетӧны Сӧветскӧй Союзлы позянлун имеитны военно-морскӧй базаяс да аэродромъяс Эстонияса да Латвияса определеннӧй пунктъясын, а Литва отношениеын лӧсьӧдӧны литовскӧй границалы Сӧветскӧй Союзкӧд ӧтувъя защита. Тайӧ сӧветскӧй военно-морскӧй базаяс да аэродромъяс Эстония, Латвия да Литва территория вылын лӧсьӧдӧм да тайӧ базаяссӧ да аэродромъяссӧ охраняйтӧм могысь мыйкӧ мында красноармейскӧй частьясӧс пыртӧм обеспечивайтӧны обороналысь надежнӧй опора не сӧмын Сӧветскӧй Союзлы, но и аслыныс Прибалтийскӧй государствояслы

(Водзӧ видзӧд 3 листӧ).

СССР-са Верховнӧй Сӧвет заседание вылын 1939 вося октябрь 31 лунӧ СССР Народнӧй Комиссаръяс Сӧветса Председатель да Иностраннӧй Делӧяс кузя Народнӧй Комиссар В. М. МОЛОТОВ ёрт докладлӧн продолжение

да, буретш сiйӧн, служитӧны мир сохранитан делӧлы, кодъясын заинтересованӧсь миян народъяс.

Эстониякӧд, Латвиякӧд да Литвакӧд бӧръя кадса дипломатическӧй сёрнитчӧмъяс петкӧдлiсны, мый миян костын существуйтӧ тырмымӧн доверие да кыдзи Сӧветскӧй Союз, сiдзи и тайӧ государствояс интересъясын тайӧ военно-оборонительнӧй мераяс нуӧдӧмлысь коланлун гӧгӧрвоӧм. Сёрнитчӧмъясын тырвыйӧ выявитчис найӧ участникъяслӧн мир сохранитӧмӧ да мирнӧй уджӧн занятӧй миян народъяслы безопасность обеспечитӧмӧ зiльӧм. Ставыс тайӧ и обеспечитiс сёрнитчӧмъяс успешнӧя помалӧм да взаимопомощь йылысь пактъяс заключитӧм, кодъяс имеитӧны важнӧй историческӧй тӧдчанлун.

Взаимопомощь йылысь индӧм пактъяслӧн особӧй характерыс некутшӧма оз означайт Эстония, Латвия да Литва делӧясӧ Сӧветскӧй Союзлысь кутшӧм кӧ суитчӧм, кыдзи тайӧс зiльӧны петкӧдлыны заграничнӧй печатьлӧн ӧткымын органъяс. Мӧдарӧ, взаимопомощь йылысь став тайӧ пактъясыс чорыда индӧны найӧс кырымалысь государствояс суверенитетлысь неприкосновенность да мӧд государство делӧясӧ суитчытӧмлысь принцип. Тайӧ пактъясыс петӧны мӧд сторонаыслысь государственнӧй, социальнӧй да экономическӧй структура взаимнӧя уважайтӧмысь да долженӧсь ӧмӧдны миян народъяс костын мирнӧй добрососедскӧй сотрудничестволысь подув. Ми сулалам заключитӧм пактъяс полнӧй взаимность условиеяс вылын честнӧя да пунктуальнӧя олӧмӧ пӧртӧм вӧсна да заявляйтам, мый Прибалтийскӧй странаясӧс советизируйтӧм йылысь болтовня выгоднӧ сӧмын миян общӧй врагъяслы да быдсяма антисоветскӧй провокаторъяслы.

Эстониякӧд, Латвиякӧд да Литвакӧд политическӧй отношениеясын шедӧдӧм бурмӧм подув вылын, Сӧветскӧй Союз паськыда мунiс воча тайӧ государствояслӧн хозяйственнӧй нуждаяслы, соответствующӧй торговӧй соглашениеяс заключитӧмӧн. Тайӧ хозяйственнӧй соглашениеяскӧд йитӧдын, Прибалтийскӧй странаяскӧд товарооборот содӧ некымын пӧв да имеитӧ благоприятнӧй перспективаяс водзӧ содӧм вылӧ. Условиеясын, кор став европейскӧй странаясын сы лыдын и нейтральнӧй государствоясын торговля переживайтӧ зэв гырысь сьӧкыдлунъяс, Эстониякӧд, Латвиякӧд да Литвакӧд СССР-лӧн тайӧ экономическӧй соглашениеясыс имеитӧны налы зэв ыджыд положительнӧй тӧдчанлун.

Татшӧм ногӧн СССР-лӧн Эстониякӧд, Латвиякӧд да Литвакӧд лоӧм сближение, кутас отсавны миян прибалтийскӧй соседъяслӧн видзму овмӧс, промышленность, торговля да вообще народнӧй благосостояние ёнджыка ӧдйӧ кыптӧмлы.

Посни странаяс отношениеясын сӧветскӧй политикалысь принципъясӧ торъя вывӧн демонстрируйтӧма Литовскӧй республикалы Вильно кар да Виленскӧй область передайтӧм йылысь договор пример вылын: та дырйи Литовскӧй государство кык миллион да джын морт лыда сiйӧ населениелӧн, тӧдчымӧн паськӧдӧ ассыс территориясӧ, содтӧ 550 сюрс морт вылӧ ассыс населениесӧ да получайтӧ Вильно кар, кодлӧн олысь лыдыс кык пӧв вевтыртӧ ӧнiя литовскӧй столицалысь населениесӧ. Сӧветскӧй Союз мунiс Вильно кар Литовскӧй республикалы передайтӧм вылӧ эз сы вӧсна, мый сэнi преобладайтӧ литовскӧй население. Эз, Вильноын большинствосӧ составляйтӧ не литовскӧй население. Но Сӧветскӧй правительство лыддьысис сыӧн, мый Вильно кар, кодӧс Польшаӧн насильственнӧя вӧлi торйӧдӧма Литва дiнысь, должен принадлежитны Литвалы, кыдзи сэтшӧм кар, кодкӧд йитчӧма, ӧтар боксянь, Литовскӧй государстволӧн историческӧй прошлӧйысь, а, мӧдарсянь,—литовскӧй народлӧн национальнӧй чаяниеясыс. Заграничнӧй печатьын индыссьылiс, мый мировӧй историяын эз на вӧв сэтшӧм случай, медым ыджыд государство добровольнӧ сетiс ичӧт государстволы татшӧм ыджыд кар. Сымын яркӧйджыка Сӧветскӧй государстволӧн тайӧ актыс демонстрируйтас сылысь добрӧй волясӧ.

Особӧй положениеын находитчӧны миян отношениеяс **Финляндиякӧд.** Тайӧ объясняйтсьӧ, медсясӧ, сiйӧн, мый Финляндияын ёнджыка тӧдчӧны разнӧй сикас внешнӧй влияниеяс коймӧд державаяссянь. Но, беспристрастнӧй йӧз долженӧсь признайтны, мый Сӧветскӧй Союзлысь да, торйӧн нин, Ленинградлысь безопасность обеспечитан сiйӧ жӧ вопросъяс, кодъяс сулалiсны Эстониякӧд сёрнитчӧмъясын, сулалӧны и Финляндиякӧд сёрнитчӧмъясын. Позьӧ шуны, мый кутшӧмкӧ отношениеын Сӧветскӧй Союзлы безопасность вопросъяс танi сулалӧны весиг ёсьджыка, сы вӧсна мый Сӧветскӧй государстволӧн Москва бӧрын главнӧй кар—Ленинград находитчӧ ставыс 32 километр сайын Финляндия границасянь. Тайӧ лоӧ, мый Ленинград находитчӧ мӧд государство границасянь ичӧтджык расстояние вылын, мыйдта сiйӧ колӧ современнӧй дальнобойнӧй орудиеяслысь артиллерийскӧй обстрел вылӧ. Мӧдарсянь, Ленинград дiнӧ морскӧй подступъяс сiдзжӧ тӧдчымӧн зависитӧны сысьӧ—Сӧветскӧй Союз отношениеын враждебнӧй либӧ дружественнӧй позиция занимайтӧ Финляндия кодлы принадлежитӧ Финскӧй залив побережьелӧн став войвыв юкӧныс да став дiяс Финскӧй залив центральнӧй юкӧн кузя. Татшӧм положениеыскӧд, а сiдзжӧ Европаын артмӧм обстановкакӧд лыддысьӧмӧн, позьӧ расчытывайтны, мый Финляндиясянь лоӧ петкӧдлӧма колана гӧгӧрвоӧм.

Мый вылын подулавсисны Сӧветскӧй Союзлӧн Финляндиякӧд отношениеясыс став тайӧ вояс чӧжыс? Тӧдса, мый тайӧ отношениеясыслӧн подулӧн являйтчӧ 1920 вося мирнӧй договор миян мукӧд балтийскӧй соседъяскӧд миян договоръяс тип серти. Сӧветскӧй Союз аслас свободнӧй волеизъявлениеӧн обеспечитiс Финляндиялысь самостоятельнӧй да независимӧй существование. Оз вермы лоны сомнение, мый сӧмын Сӧветскӧй правительство, кодi признайтӧ национальностьяс свободнӧй развитиелысь принцип, вермис мунны тайӧ шаг вылас. Колӧ шуны, мый Россияын некутшӧм правительство, сӧветскӧйысь кындзи, эз вермы лэдзны независимӧй Финляндиялысь дзик Ленинград вороталяс дорын существуйтӧм. Та йылысь красноречивӧя висьталӧ Керенский—Церетелилӧн „демократическӧй" правительствокӧд опыт, князь Львов—Милюковлӧн да,—Милюковлӧн правительство йылысь да торйӧн нин царскӧй правительство йылысь сёрниттӧг. Абу сомнение, тайӧ важнӧй обстоятельствоыс вермис эськӧ служитны бур предпосылкаӧн советско-финскӧй отношениеяс бурмӧдӧм вылӧ, кодъясын, кыдзи тыдалӧ, Финляндия абу этшаджык заинтересован, Сӧветскӧй Союз дорысь.

Советско-финскӧй сёрнитчӧмъяс заводитчисны неважӧн, миян водзмӧстчӧм серти. Мый являйтчӧ тайӧ сёрнитчӧмъяслӧн предметӧн? Абу сьӧкыд гӧгӧрвоны, мый ӧнiя международнӧй обстановкаын, кор Европа центрын паськалӧ война медся гырысь государствояс костын, кодi тырӧма гырысь неожиданностьясӧн да опасностьясӧн став европейскӧй государствояслы,—Сӧветскӧй Союз не сӧмын имеитӧ право, но и обязан принимайтны серьёзнӧй мераяс ассыс безопасностьсӧ ёнмӧдӧм могысь. Та дырйи гӧгӧрвоана, мый Сӧветскӧй правительство петкӧдлӧ торъя тӧждысьӧм Финскӧй залив йылысь, кодi являйтчӧ морскӧй подступӧн Ленинград дiнӧ, а сiдзжӧ сiйӧ сухопутнӧй граница йывсьыс, кодi кутшӧмкӧ 30 километр сайын ӧшалӧ Ленинград весьтын. Ме уськӧда тӧдвылӧ, мый Ленинградлӧн населениеыс воис 3,5 миллионӧдз, кодi пӧшти равняйтчӧ став Финляндияса населениелы, кӧнi лыддьыссьӧ 3.650 сюрс олысь. (Залын гажа **оживление**).

Ӧдвакӧ эмӧсь подувъяс сувтлыны сiйӧ небылицаяс вылас, кодъяс паськӧдсьӧны заграничнӧй прессаӧн Финляндиякӧд сёрнитчӧмъясын Сӧветскӧй Союзлӧн предложениеяс йылысь. Ӧтияс утверждайтӧны, мый СССР „требуйтӧ" аслыс Випури (Выборг) кар да Ладожскӧй тылысь войвыв юкӧнсӧ. Висьталам асъеньным, мый тайӧ—чистӧй вымысел да лӧж. Мӧдъяс утверждайтӧны, мый СССР „требуйтӧ" сылы Аландскӧй дiяс сетӧм. Тайӧ—сэтшӧм жӧ вымысел да лӧж. Больгӧны нӧшта кутшӧмкӧ претензияяс йылысь, кодъяс быттьӧкӧ существуйтӧны Сӧветскӧй Союзлӧн Швеция да Норвегия отношениеясын. Тайӧ беспардоннӧй пӧръясьӧмыс оз заслуживайт опровержениесӧ. **(Общӧй серам).** Збыльысь Финляндиякӧд сёрнитчӧмъясын миян предложениеяс максимальнӧ скромнӧйӧсь да ограничивайтчӧны сiйӧ минимумӧн, кодтӧг оз позь обеспечитны СССР-лысь безопасность да лӧсьӧдны Финляндиякӧд дружескӧй отношениеяс.

Ми заводитiм сёрнитчӧмъяс Финляндияса представительяскӧд, мый могысь финляндскӧй правительство командируйтiс Москваӧ г. г. Паасикивиӧс да Таннерӧс, предложениесянь заключитны взаимопомощь йылысь советско-финскӧй пакт, примернӧ, мукӧд прибалтийскӧй государствояскӧд взаимопомощь йылысь миян пактъяс тип серти. Но, сы вӧсна мый Финляндскӧй правительство заявитiс миянлы, мый татшӧм пактсӧ заключитӧмыс противоречитiс эськӧ сылӧн займитӧм абсолютнӧй нейтралитет позицияялы, ми эгӧ кутӧй настаивайтны миян предложение вылын. Ми предложитiм сэкi вуджны конкретнӧй вопросъясӧ, кодъясын ми заинтересованӧсь СССР-лысь безопасность да, торйӧн нин, Ленинградлысь безопасность обеспечитан видзӧдлас боксянь; кыдзи моресянь—Финскӧй заливын, сiдзи и сушасянь, Ленинград дiнӧ пограничнӧй линиялӧн вывтi матыслун вӧсна. Ми предложитiм сёрнитчыны сы йылысь, медым вештыны Ленинградсянь некымын дас километр вой вылӧ советско-финскӧй граница карельскӧй перешеек вылын. Та пыдди ми предложитiм сетны Финляндиялы Сӧветскӧй Карелия территориялысь юкӧн, кодi кыкпӧв вевтыртӧ территориясӧ, кодi сетсьӧ Финляндиялӧн Сӧветскӧй Союзлы. Ми предложитiм сiдзжӧ сёрнитчыны сы йылысь, медым Финляндия сдайтiс миянлы арендаӧ определеннӧй срок кежлӧ аслас территориялысь неыджыд участок Финскӧй заливӧ пыран районын, медым ми вермим сэн котыртны военно-морскӧй база. Финскӧй заливӧ лунвывсянь пыранiнын, а именнӧ Балтийскӧй портын сӧветскӧй военно-морскӧй база эмлун дырйи, кыдзи тайӧс обусловитӧма взаимопомощь йылысь советско-эстонскӧй пактӧн, финскӧй заливӧ войвывсянь пыранiнын военно-морскӧй база лӧсьӧдӧм вермис эськӧ тырвыйӧ обеспечитны Финскӧй заливлысь безопасность мукӧд государствоясянь враждебнӧй покушениеяслы паныд. Ми огӧ сомневайтчӧй сыын, мый татшӧм базасӧ лӧсьӧдӧмыс лӧсялӧ не сӧмын Сӧветскӧй Союз интересъяслы, но и аслыс Финляндиялӧн безопасностьлы. Миян мукӧд предложениеяс да, торйӧн, миян предложение территория, Финскӧй заливын ӧткымын дiяс, а сiдзжӧ Рыбачий да Средней полуостровъяс Сӧветскӧй Карелияын размеръяс сертиыс двойнӧй территория вылӧ вежӧм йылысь, тыдалӧ, оз встречайтны возражениеяс финляндскӧй правительствосянь. Миян ӧткымын предложениеяс отношениеын разногласиеяс нӧшта абу на венӧма, а тайӧ отношениеын Финляндиялӧн вӧчӧм уступкаяс, например, карельскӧй перешеек вылын территория частичнӧя уступитӧм, явӧ оз воны целькӧдз.

Ми вӧчим, водзӧ, вель уна выль шагъяс Финляндиялы воча. Ми шуим, мый лоӧ кӧ примитӧма миянлысь основнӧй предложениеяс, ми дасьӧсь снимитны миянлысь возражайтӧм Аландскӧй дiяс вооружитӧмлы паныд, код вылын важӧн нин настаивайтӧ финляндскӧй правительство. Ми оговоритiм сӧмын, мый ми снимитам миянлысь возражайтӧм Аландскӧй дiяс вооружитӧмлы паныд условие дырйи, мый индӧм вооружениесӧ лоӧ нуӧдӧма Финляндиялӧн национальнӧй вынъясӧн, мый тайӧ вооружениеас коймӧд странаяс оз кутны принимайтны некутшӧм участие, сы вӧсна мый и СССР оз участвуйт наын. Ми предложитiм сiдзжӧ Финляндиялы нуӧдны став советско-финскӧй граница вылын карельскӧй перешеекын укрепленнӧй районъяс разоружитӧм, мый должен тырвыйӧ лӧсявны Финляндиялӧн интересъяслы. Ми выразитiм, водзӧ, желание ёнмӧдны ненападение йылысь советско-финскӧй пакт содтӧд взаимнӧй гарантияясӧн. Медбӧрын, политическӧй советско-финскӧй отношениеяслӧн ёнмӧм, абу сомнение, лоис эськӧ прекраснӧй базаӧн и миян странаяс костын хозяйственнӧй отношениеяслӧн ӧдйӧ кыптӧмлы.

(ПОМСӦ ВИДЗӦД 4 ЛИСТӦ).

В. М. МОЛОТОВ ёрт докладлӧн пом

Татшӧм ногӧн, ми дасьӧсь мунны Финляндиялы воча сійӧ вопросъясын, кодъясын сійӧ торйӧн заинтересован.

Став та бӧрын ми огӧ думайтӧй, медым Финляндиясянь кутісны корсьны помка предлагайтан соглашение орӧдӧмӧ. Тайӧ эз лӧсяв эськӧ дружественнӧй советско-финскӧй отношениеяс политикалы да, дерт, вӧчис эськӧ серьёзнӧй ущерб Финляндиялы.

Ми уверенӧсь, мый руководящӧй финляндскӧй кругъяслӧн лоӧ правильнӧя гӧгӧрвоӧма советско-финскӧй дружественнӧй отношениеяс ёнмӧдӧмлысь тӧдчанлун да финляндскӧй деятельяс оз сетчыны кутшӧмкӧ антисоветскӧй личкӧмлы да подстрекательстволы кодсянь кӧть сійӧ эз вӧв.

Но, ме должен юӧртны, мый весиг Америкаса Соединеннӧй Штатъясысь президент аддзис уместнӧйӧн сюйтчыны тайӧ вопросъясас, мый сьӧкыд сӧгласуйтны американскӧй нейтралитет политикакӧд. Верховнӧй Сӧвет Президиумса Председатель Калинин ёрт ним вылӧ октябрь 12 лунся аслас посланиеын г. Рузвельт выразитіс надежда СССР да Финляндия костын дружелюбнӧй да мирнӧй отношениеяс сохранитӧм да развивайтӧм вылӧ. Позьӧ думайтны, мый Америкаса Соединеннӧй Штатъясын бурджыкӧсь делӧясыс, шуам, Филиппиныкӧд либӧ Кубакӧд, кодъяс важӧн требуйтӧны США-лысь свобода да независимость, да оз вермыны сійӧс получитны, Сӧветскӧй Союзлӧн Финляндиякӧд дорысь, кодi важӧн нин получитіс Сӧветскӧй Союзсянь и свобода и государственнӧй независимость.

Г. Рузвельт послание вылӧ Калинин ёрт вочавидзис татшӧм ногӧн:

„Лыддя уместнӧйӧн Тіянлы, господин Президент, напомнитны, мый, Финляндскӧй республикалысь государственнӧй независимостьсӧ вӧлі признайтӧма Сӧветскӧй правительстволӧн свободнӧй волеизъявлениеӧн 1917 вося декабрь 31 лунӧ да мый Финляндиялысь суверенитет обеспечитӧма сы сайын РСФСР да Финляндия костын 1920 вося октябрь 14 лунся мирнӧй договорӧн. Сӧветскӧй правительстволӧн, индӧм актъяснас вӧлі определитӧма Сӧветскӧй Союз да Финляндия костын взаимоотношениеяслысь основнӧй принципъяссӧ. Тайӧ принципъясыскӧд лӧсялӧмын и нуӧдсьӧны Сӧветскӧй правительство да финляндскӧй правительство костын ӧнія сёрнитчӧмъяс. Тенденциознӧй версияяс вылӧ видзӧдтӧг, кодъяс паськӧдсьӧны, тыдалӧ, европейскӧй мирын незаинтересованнӧй кругъясӧн, индӧм сёрнитчӧмъясыслӧн дзик ӧти цельӧн являйтчӧ Сӧветскӧй Союз да Финляндия костын взаимоотношениеяс ёнмӧдӧм да кыкнан странаыслысь дружественнӧй сотрудничество укрепитӧм Сӧветскӧй Союзлысь да Финляндиялысь безопасность обеспечитан делӧын".

СССР Верховнӧй Сӧвет президиумса Председательлӧн татшӧм яснӧй ӧтвет бӧрас должен лоны дзик гӧгӧрвоана, мый, бур воля дырйи, Финляндскӧй правительство мунас воча миян минимальнӧй предложениеяслы, кодъяс не сӧмын оз противоречитны Финляндиялӧн национальнӧй да государственнӧй интересъяслы, но ёнмӧдны сылысь ортсыса безопасностьсӧ да лӧсьӧдны паськыд база миян странаяс костын политическӧй да хозяйственнӧй отношениеяс водзӧ паськыда развивайтӧм вылӧ.

Некымын кыв **Турциякӧд** сёрнитчӧмъяс йылысь.

Тайӧ сёрнитчӧмъяс существо йывсьыс гижӧны заграницаын быдсикас небылицасӧ. Ӧтияс утверждайтӧны, мый СССР быттьӧкӧ требуйтіс Ардаган да Карс районъяс передайтӧм. Висьталам ассяныным, мый тайӧ—сплошнӧй вымысел да лӧж. Мӧдъяс утверждайтӧны, мый СССР требуйтіс быттьӧкӧ международнӧй конвенция вежӧм, кодӧс заключитӧма Монтрын, да преимущественнӧй правояс СССР-лы проливъяс йылысь вопросын. Тайӧ сідзжӧ вымысел да лӧж. Збыльысьӧ сёрниыс муніс взаимопомощь кузя двухсторонней пакт заключитӧм йылысь, кодӧс ограничитӧма Чернӧй море да проливъяс районъясӧн. СССР лыддис, мый татшӧм пактсӧ заключитӧм эз вермы вайӧдны сійӧс действиеясӧ, кодъяс вермисны эськӧ кыскыны сійӧс Германиякӧд вооруженнӧй конфликтӧ, тайӧ—ӧти кӧ, да мый СССР должен имеитны гарантия, мый война угроза вӧсна Турция оз лэдз нечерноморскӧй державаяслысь военнӧй корабльяс Босфор пыр Чернӧй мореӧ, тайӧ—мӧд кӧ. Турция отклонитіс СССР-лысь тайӧ кыкнан оговоркасӧ да сійӧн вӧчис позьтӧмӧн пакт заключитӧм.

Советско-турецкӧй сёрнитчӧмъяс эз вайӧдны пакт заключитӧмӧ, но найӧ отсалісны выяснитны либӧ, век нин кӧть, видлавны миянӧ интересуйтысь вель уна политическӧй вопросъяс. Ӧния международнӧй обстановкаын торйӧн важнӧ тӧдны истиннӧй чужӧмсӧ да политикасӧ государстволысь, кодъяскӧд отношениеяс имеитӧны серьёзнӧй тӧдчанлун. Турция политикаын миянлы уна тор лоис ӧні ёна яснӧйджык, кыдзи московскӧй сёрнитчӧмъяс результатын, сідзи и турецкӧй правительстволӧн бӧрья внешне-политическӧй актъяс результатын.

Кыдзи тӧдса, Турцияса правительство предложитіс йитны ассыс судьбасӧ европейскӧй державаяслӧн определеннӧй группировкакӧд, кодъяс участвуйтӧны войнаын. Сійӧ заключитіс Англиякӧд да Франциякӧд взаимопомощь йылысь пакт, кодъяс кык тӧлысь нин нуӧдӧны война Германиялы паныд. Буретш тайӧн Турция дзикӧдз шыбитіс нейтралитетлысь осторожнӧй политика да пырис паськалысь европейскӧй война орбитаӧ. Тайӧн зэв дӧвӧленӧсь кыдзи Англиялӧн, сідзи и Франциялӧн, кодъяс кӧсйӧны унджык нейтральнӧй странаӧс кыскыны войналӧн асланыс сфераӧ. Оз-ӧ жалит та йылысь Турция—гадайтны ог кутӧй. **(Залын оживление)**. Миянлы ковмас сӧмын пасйыны миян соседлӧн ортсыса политикаын тайӧ выль моментъяссӧ да внимательнӧя следитны событиеяс развивайтчӧм бӧрся.

Турция кӧ кутшӧмкӧ ӧні кӧрталіс ассьыс кияссӧ да сетчис сылы рискованнӧй политикаӧ—воюйтысь сторонаяслысь ӧтиӧс поддерживайтӧмӧ. то, тыдалӧ, турецкӧй правительство гӧгӧрвоӧ кывкутӧмсӧ, кодӧс сійӧ босьтіс тайӧн ас вылас. Но тайӧ абу сійӧ ортсыса политикаыс, код серти мунӧ Сӧветскӧй Союз да код отсӧгӧн Сӧветскӧй Союз обеспечитіс нин не этша внешнеполитическӧй успехъяс. Сӧветскӧй Союз лыддьӧ бурджыкӧн и водзӧ кольны аслас кияссӧ свободнӧйӧн, последовательнӧя нуӧдны нейтралитетлысь ассьыс политика да не сӧмын отсавны войнаа паськалӧмлы, а отсавны мир восстановитӧмӧ имеитчысь стремлениеяс ёнмӧдӧмлы. Ми уверенӧсь сыын, мый мирлӧн политика, кодӧс неуклоннӧя нуӧдӧ СССР, имеитӧ и водзӧ бурджык перспективаяс. Тайӧ политикасӧ ми кутам нуӧдны и Чернӧй море районын уверенностьӧн, мый тырвыйӧ обеспечитам сійӧс колана ногӧн нуӧдӧм, кыдзи тайӧс требуйтӧны Сӧветскӧй Союзлӧн да сылы дружественнӧй государстволӧн интересъяс. **(Аплодисментъяс)**.

Ӧні **Япониякӧд** отношениеяс йылысь.

Бӧрья кадӧ советско-японскӧй отношениеясын имеитчӧ известнӧй бурмӧм. Тайӧ бурмӧмыс тӧдчис неважӧнся Московскӧй соглашение кадсянь, код результатын вӧлі ликвидируйтӧма монголо-манчжурскӧй граница вылын тӧдса конфликт.

Некымын тӧлысь чӧж, стӧчджыка шуӧмӧн май, июнь, июль, август чӧжӧн да сентябрь шӧрӧдз, Номанханскӧй районын, кодi примыкайтӧ монголо-манчжурскӧй граница дорӧ, мунісны военнӧй действиеяс японо-манчжурскӧй да советско-монгольскӧй войскаӧн участвуйтӧмӧн. Боевӧй действиеясын тайӧ кад чӧжыс участвуйтісны оружиелӧн став родъяс, авиация да тяжелӧй артиллерия включайтӧмӧн, а бойяс мукӧддырйиыс босьтлісны зэв кровопролитнӧй характер. Некодлы ковтӧм конфликт кыпӧдіс неичӧт жертваяс миян странаын, но тайӧ жертваясыс вӧліны не кымынпӧв унджык японо-манчжурскӧй сторонаын. Медбӧрын Япония шыӧдчис миян дінӧ предложениеӧн ликвидируйтны конфликт, и ми охотнӧя муним японскӧй правительстволы воча.

Кыдзи тӧдса, конфликт вӧлі кыпӧдӧма Япониялӧн аслыс присвоитны Монгольскӧй Народнӧй Республика территориялысь юкӧн да татшӧм ногӧн вежны аслас польза вылӧ монголо-манчжурскӧй граница. Татшӧм одностороннӧй методъяс должен вӧлі встретитны решительнӧй отпор да ӧшта ӧтчыд петкӧдліс асьыс тырвыйӧ несостоятельность, кор делӧыс касайтчӧ Сӧветскӧй Союзлы либӧ сылӧн союзникъяслы. Польшаын злополучнӧй пример вылын кӧ вӧлі неважӧн демонстрируйтӧма, кутшӧм донтӧма мукӧд дырйиыс сулалӧны взаимопомощь йылысь пактъяс, кодъясӧс кырымалӧма Европаса ӧткымын великӧй державаясӧн **(серам)**, то монголо-манчжурскӧй граница вылын вӧлі демонстрируйтӧма дзик мӧдтор. Тані вӧлі демонстрируйтӧма взаимопомощь йылысь пактъяслысь тӧдчанлун, кодъяс улын сулалӧ Сӧветскӧй Союзлӧн кырымпас. **(Бурнӧй дыр лӧнявтӧм аплодисментъяс)**.

Мый касайтчӧ индӧм конфликтлы, тӧ советско-японскӧй соглашение результатын, кодӧс заключитӧма сентябрь 15 лунӧ Москваын, сійӧс вӧлі ликвидируйтӧма да монголо-манчжурскӧй граница вылын мир вӧлі тырвыйӧ восстановитӧма. Буретш тайӧн вӧлі вӧчӧма первой шаг советско-японскӧй отношениеяс бурмӧдӧмӧ.

Ӧчередь вылын сулалӧ советско-монгольскӧй да японо-манчжурскӧй сторонаяслӧн представительясысь смешаннӧй пограничнӧй комиссия образуйтӧм. Тайӧ комиссиялы ковмас видлавны ӧткымын спорнӧй пограничнӧй вопросъяс. Позьӧ не сомневайтчыны, мый бур воля кӧ лоӧ петкӧдлӧма не сӧмын миянладорсянь, то пограничнӧй вопросъяс делӧвӧя видлалан метод сетас положительнӧй результатъяс.

Таысь кындзи, выяснитчис позянлун босьтчыны советско-японскӧй торговӧй вопросъяс кузя сернитчӧмъясӧ. Оз позь не признайтны, мый советско-японскӧй товарооборотлӧн развивайтчӧм лӧсялӧ кыкнан государстволӧн интересъяслы.

Татшӧм ногӧн, ми имеитам подувъяс сёрнитны Япониякӧд миян отношениеяслӧн бурдмыны заводитчӧм йылысь. Ӧні сьӧкыд висьтавны, кутшӧма позьӧ расчитывайтны тайӧ тенденцияслӧн ӧдйӧ развивайтчӧм вылӧ. Миянлы ӧшта эз удайтчы тӧдмавны, кутшӧм серьёзнӧя подготовитӧма та вылӧ почвасӧ японскӧй кругъясын. Ассянь должен шуны, мый ми положительнӧя относитчам татшӧм нога японскӧй предложениеа дінӧ, на дінӧ миян политическӧй позиция да мир интересъяс йылысь тӧждысьӧм видзӧдлас боксянь.

Медбӧрын, некымын кыв военнӧй контрабанда йылысь да нейтральнӧй странаясысь воюйтысь странаясӧ оружие петкӧдӧм йылысь.

Тайӧ лунъясӧ вӧлі йӧздӧма Сӧветскӧй правительстволысь нота Англиялӧн сентябрь 6 да 11 лунъясся нотаяс вылӧ вочакывйӧн. Миян нотаын изложитӧма СССР-лысь видзӧдлас военнӧй контрабанда вопросъяс вылӧ да индӧма, мый Сӧветскӧй правительство оз вермы артавны военнӧй контрабандаӧн сёян продуктъяс, ломтас мирнӧй населениелы да паськӧм предметъяс, мый запретитны массовӧй потреблениеа предметъяс пыртӧм—сідзкӧ шыбытны челядьӧс, нывбабаясӧс, старикъясӧс, висьысьясӧс бедствиеяс да тшыглы кулӧм вылӧ. Сӧветскӧй правительство индӧ ногаын, мый татшӧм вопросъяс оз вермыны лоны односторонней решениелӧн предметӧн, а должен ӧсь решитсьыны державаяслӧн общӧй согласиеӧн. Ми расчитывайтам, мый нейтральнӧй странаяс, а сідзжӧ Англияса да Францияса общественнӧй мнение признайтасны миян позициялысь правильность, да примитасны мераяс сы могысь, медым воюйтысь странаясса армияяс костын война эз вӧв пӧртӧма челядьлы, нывбабаяслы, старикъяслы, висьысьяслы паныд войнаӧ. Век жӧ миян страна, кыдзи нейтральнӧй страна, кодi абу заинтересован война ӧзтӧмын, примитас став мераяс сы могысь, медым вӧчны война ичӧтджыка разрушительнӧйӧн, слабмӧдны сійӧс да ӧддзӧдны сійӧс помалӧм мир интересъясын. Татшӧм перспектива видзӧдлас боксяньыс воюйтысь странаясӧ оружие петкӧдӧм вылӧ запрет (эмбарго) отменитӧм йылысь американскӧй правительстволӧн решение кыпӧдӧ законнӧй сомнениеяс. Ӧдвакӧ вермас лоны сомнение, мый тайӧ решениеыс кутас имеитны аслас результатӧн не война слабмӧдӧм да не войналысь пом матыстӧм, а мӧдарӧ—война ёнмӧдӧм, ёсьмӧдӧм да нюждӧдӧм. Дерт, татшӧм решениеыс вермас обеспечитны американскӧй военнӧй промышленностьлы гырысь барышъяс. Но вот вопрос: вермас-ӧ тайӧ обстоятельствоыс служитны оправданиеӧн Америкаысь оружие петкӧдӧм вылӧ эмбарго отменитӧмлы? Ясно, мый оз вермы.

Татшӧм международнӧй обстановкаыс ӧния кадӧ.

Татшӧмӧсь Сӧветскӧй Союз внешней политикалӧн подувъясыс. **(Бурнӧй, дыр лӧнявтӧм аплодисментъяс, кодъяс вуджӧны овацияӧ. Став депутатъяс сувтӧны)**.

Уполн. Главлита №3183 Типография Наркомместпрома Коми АССР *Отв. ред. вежысь С. А. ПОПОВ.*